

פרשת וירא

"The past the present and the future"

"העבר"

בראשית פרק יט

(יז) וַיְהִי כִּהְיוּצִיֹאם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמַּלְטָה עַל־נַפְשָׁךְ אֱלֹהֵי־תְבִיט אֶתְרִיבָה וְאֶל־תַּעֲמֹד בְּכָל־הַפְּגַר הַתְּהִרָה הַמַּלְטָה פֶּן־תִּסְּקָה:

רש"י

אל תביט אחריך - אתה הרשעת עמהם, ובזכות אברהם אתהם ניצול, אינך כדאי לראות בפורענותם ואתה ניצול:

רשב"ם

אל תביט אחריך - בשביל צער חתניך שבעיר. ועוד כי המביט אחריו מתעכב בדרך. גם שלא להסתכל במלאכים ובמעשיהם שלא לצורך, כדכת' מות נמות כי י"י ראינו, וכן ביעקב כי ראיתי אלהים פנים אל פנים ותנצל נפשי:

אברבנאל

עינינו כמו שפירשתי שלא יחוש לנכסיו ולרכושו הנה היא לא עשתה כן אבל הביטה מאחוריו כלומר שהתעסק' להציל הצאן והבקר ושאר הנכסים הפך מה שצוה לוט ולכן בהיותה משתדלת על זה לא הלכה עם בעלה והדביקה הרעה ותהי נציב מלח כשאר העיר.

כלי יקר

אל תביט אחריך. לפי שלוט ואשתו היו מצטערים על שלא הצילו גם את כל ממונם לכך נאמר ותבט אשתו מאחוריו ותהי נציב מלח, מאחריה מבעי לה להביט, ואם כדברי חז"ל (בראשית רבה נ ד) שנעשית נציב מלח לפי שחטאה במלח שלא נתנה לעני, קשה למה נענשה דוקא בפעם הזאת. אלא לפי שעכשיו נצטערה על איבוד ממונה והביטה במה שיהיה אחרי מות בעלה זה שאמר מאחוריו, כי אמרה שבעלה לא ישאיר אחריו מאומה ולא יהיה לה מקום לגבות כתובתה ממנו, על כן היתה הבטה זו לה למזכרת עוון, כי מדת הדין קטרגה לאמר לא די שלא עשתה מן ממונה צדקה שנמשלה למלח על דרך (כתובות סו ב) מלח ממון חסר, והיתה עיניה צרה גם באורחים, כי מצות אפה משמע הוא ולא היא. ואם כן חטא חטאה אשתו כי בתוך ההפכה הגדולה ההיא נצטערה על ממונה לא כדי לעשות בו צדקה, כי לאו בת הכי היתה על כן נענשה ותהי נציב מלח כי במלח ממון חסר חטאה ובמלח נדונה. אבל ללוט אמר דרך מוסר דייך שהצלת נפשך ואל תחוש על אבידת הממון שתעזוב אחריך ליורשים כי למה תביט אחריך במה שיהיה אחריך ותדאג על עולם שאינו שלך כי סוף שתעזוב לאחריים חילך.

"ההווה והעתיד"

בראשית פרק כא

(יז) וַיִּשְׁבֹּם אַבְרָהָם בְּבָקָר וַיִּקְחֵלְחֵם וַחֲמַת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־הֶגֶר שֵׁם עַל־שְׂכָמָה וְאֶת־הַגֵּלָד וַיִּשְׁלַחָהּ וַתֵּלֶךְ וַחֲמַת בְּמִדְבַר בְּאֶר שְׁבַע: (טו) וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֲמָת וַתִּשְׁלַח אֶת־הַגֵּלָד תַּחַת אֶת־הַשֵּׁקִים: (טז) וַתֵּלֶךְ וַתִּשְׁבֹּב לָהּ מִגֵּד הַרְסִק בְּמִטְחָנֵי קִשְׁת פִּי אֶמְרָה אֶל־אַרְצָה בְּמֹת הַגֵּלָד וַתִּשְׁבֹּב מִגֵּד וַתִּשְׂא אֶת־קִלְעָה וַתִּבְכֶּה: (יז) וַיִּשְׁמַע אֱלֹדִיקִים אֶת־קוֹל הַנְּעֹרָ וַיִּקְרָא מִלֶּאדָּ אֱלֹדִיקִים אֶל־הַגֵּר מִן־הַשְּׂמִימִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לָּךְ הַגֵּר אֶל־תִּירָאִי כִּי־שָׁמַע אֱלֹדִיקִים אֶל־קוֹל הַנְּעֹרָ בְּאֶשְׁרֵי הַיָּם:

רש"י בראשית פרק כא פסוק יז

(יז) את קול הנער - מכאן שיפה תפלת החולה מתפלת אחרים עליו, והיא קודמת להתקבל: באשר הוא שם - לפי מעשים שהוא עושה עכשיו הוא נדון ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות, לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגים ואומרים רבונו של עולם, מי שעתיד זרעו להמית בניך בצמא אתה מעלה לו באר. והוא משיבם עכשיו מה הוא, צדיק או רשע, אמרו לו צדיק, אמר להם לפי מעשיו של עכשיו אני דנו וזהו באשר הוא שם. והיכן המית את ישראל בצמא, כשהגלם ובוכדנצר, שנאמר (ישעיה כא יג - יד) משא בערב וגו' לקראת צמא התיו מים וגו' כשהיו מוליכין אותם אצל ערביים היו ישראל אומרים לשוביהם בבקשה מכם, הוליכונו אצל בני דודנו ישמעאל וירחמו עלינו, שנאמר (שם שם) אורחות דודנים [אל תקרי דודנים אלא דודים] ואלו יוצאים לקראתם ומביאין להם בשר ודג מלוח ונודות נפוחים, כסבורים ישראל שמלאים מים, וכשמכניסו לתוך פיו ופותחו, הרוח נכנס בגופו ומת:

תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף טז עמוד ב

ואמר רבי יצחק: אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה, שנאמר כי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא שם.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף עא עמוד ב

משנה. בן סורר ומורה נידון על שם סופו, ימות זכאי ואל ימות חייב.

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת סנהדרין פרק ח

ידון על שם סופו, כלומר שהתורה העידה כי מי שהוא בגיל צעיר תאונן עד כדי כך כמתואר לא יבצר בסופו של דבר שיהא גוזל ממון אחרים ושופך דמים כדי לקחת ממון לעשות בו מה שהורגל, ולפיכך צוה ה' להכריתו לפני כן, וייהרג קודם שיהרוג.

שפתי חכמים דברים פרק כא פסוק יח

קשה לרש"י וכי בשביל זה נהרג שגונב ואוכל תרטימר בשר ושותה חצי לוג יין ומפרש בן סורר ומורה נהרג ע"ש סופו כו' וא"ת מ"ש דבן סורר ומור' דהגיעה תורה לסוף דעתו ונהרג ע"ש סופו והא בישמעאל כתיב באשר הוא שם ופרש"י לפי מעשיו של עכשיו הוא נידון ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות וכו' ע"ש בפירוש"י בפרשת וירא וי"ל דהתם גבי ישמעאל כשהיה קטן לא התחיל כלל במידי דשייך לאותה עבירה שימית את ישראל בצמא אבל בן סורר ומורה התחיל באותה עבירה שהרי אוכל תרטימר בשר ועי"ל דאין ב"ד של מעלה דנין על שם סופו אבל מצוה לב"ד של מטה שידונו את הרשעים ע"ש סופו:

גור אריה בראשית פרק כא פסוק יז

לפי אותה שעה. ולא קשה מבן סורר ומורה שהוא נדון על שם סופו, דהתם כבר התחיל בעבירה, מאחר שכבר התחיל בעבירה - הרי יש לו דין של אותו שעה, כך תירץ הרא"ם. ולא יתכן זה, דאמרינן בגמרא בפרק קמא דר"ה (טז ע"ב) אין דינו של אדם אלא לפי מעשיו, וילפינן מקרא דהכא דכתיב "באשר הוא שם", ומדקאמר 'אין האדם נידון אלא לפי מעשיו' משמע מעשים שעשה, ולא על שם העתיד כלל: אבל יראה דשאני דין בית דין התחתון מדין בית דין העליון, כי בית דין התחתון דנין את האדם על פי החכמה של תורה, ולפיכך דנין את האדם 'מוטב שימות זכאי ואל ימות חייב' (סנהדרין עב.), וכל ד' מיתות אינה רק לנקותם מן עונש שלמעלה, שכל המומתים מתכפרים, ולפיכך בית דין של מעלה דוקא אין דנין אותו אלא לפי מעשיו, אבל בית דין התחתון דנין כדי לסלק מאתו רשעתו שיהיה צדיק, וזה בעצמו דין בית דין התחתון:

אבל בית דין התחתון דנין כדי לסלק מאתו רשעתו שיהיה צדיק, וזה בעצמו דין בית דין התחתון: ועוד שבית דין התחתון דנין על פי התורה שנתן לנו השם יתברך, וזהו דין בית דין התחתון שדנין שעבר דברי תורה, ועל פי התורה חייב בן סורר ומורה, והרי אנו דן אותו בדין של עכשיו, ואין חלוק בין דין סורר ומורה ובין דין אחר שהלל שבת, שזה עבר על דברי תורה ונידון עליו, וזה גם כן עבר על דברי תורה ונידון עליו עכשיו. וזה לא קשיא למה ציוה התורה לדון אותו על שם סופו, דודאי אין זה קשיא, שהתורה תיקון לכל דבר על שם סופו, כי היא החכמה והדעת שנתן לנו, והוא עבר על דברי תורה ונדון שעבר על דברי תורה, והתורה כדי להישר ולתקן ציותה שלא יהיה בן סורר ומורה, והוא עבר, הרי נידון

על שם עכשיו. ולא שייך שאין דנין את האדם רק על פי מעשיו של אותה שעה, כיון שהדין דן לפי מעשיו של אותה שעה, רק שהדין הוא על פי התורה, והתורה חייבה אותו על שם הסוף, ופשוט הוא:

משך חכמה בראשית פרק כא פסוק יז

באשר הוא שם. בגמרא ראש השנה טז, ב אמר ר' יצחק: אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו. לשון "דנין" קשה, היה לו לאמור "אינו נידון". והנראה דבמדרש רבה הלבישו זה לשיחה בין הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת: רשע או צדיק. ששאל למלאכים, ואמר "באשר הוא שם". והנראה, ידיעת השם יתברך במעשי האדם, ידיעתו היא מידיעת סיבתו ועצמותו, ואינה ידיעה חוצית המתוספת עליו, לכן אינה מכרחת הבחירה, כמו שכתב הרמב"ם, והבאנו לעיל. ואם כן, ודאי לא שייך שידון האדם על מעשיו בעתיד. ולכן אמר איוב [שנסתפק בידיעה ובחירה כמו שמצינו סוף פרק קמא דבבא בתרא (טז, א): רצה איוב לפטר (את כל העולם כולו) מן הדין. (אמר לפניו, רבונו של עולם! בראת שור פרסותיו סדוקות), בראת חמור פרסותיו קלושות (בראת גן עדן, בראת גיהנום, בראת צדיקים) בראת רשעים, (מי מעכב על ידך?!). וזה כי טען אשר ידיעה מכרחת] בהסתפקותו, אחרי שכעת הוא צדיק, רק בעתיד אולי ירשע, אמר (איוב י, ד - ו): "העיני בשר לך, אם כראות אנוש תראה. (הכימי אנוש ימך, אם שנותיך כימי גבר), כי תבקש לעוני ולחטאתי תדרוש". פירוש, העון העתיד, הלא ידיעתך אינה מכרחת?! אמנם ידיעת הנבראים העלולים היא מכרחת. אך אם כן, הלא מצאנו שמשה אמר: "קם העם הזה וזנה... (כי ידעתי) אחרי מותי כי השחת תשחיתו!" אמנם זה אינו בדיוק רק בקירוב, כמו שהאריך בזה בסוף תיקוני זהר חדש בשם סבא דסבין. לכן אם הנבראים יודעים בקרוב, סלקא דעתך אמינא דכיון ידיעתם מכרחת, מענישים על העתיד. אמנם זה הוי כידיעה בלא ראייה, וכמו אומד, דאין דנים בדיני נפשות לכולי עלמא, ואף בדיני ממונות גם כן אין מענישים לרבנן דפליגי על ר' אחא (שם). לכן עשו זה לשיחה של מלאכי השרת - שידיעתם חוצית מן הסיבה העליונה וצריכה להכריע - אבל זה על דרך הקירוב, לפי המאורעות שיודעים מה שיהיה לעתיד. אבל מכל מקום על דרך הרחוק יכול לבחור בצד אחר, לכן גם על ידיעתם אין מענישים. ולכן אמרו בגמרא 'אין דנים', שגם בית דין של מעלה שידיעתם לעתיד מכריחה, גם כן אין מענישים, לפי שהוא רק על צד הקירוב, והוי רק כאומדנא, וכידיעה בלא ראייה, ודו"ק.

גור אריה בראשית פרק לב פסוק ב

(ב) מלאכי אלהים מלאכים של ארץ ישראל וכו'. מפורש כך בבראשית רבה (עד, יז) ובתנחומא (וישלח, ג). והקשה הרמב"ן על זה דאיך באו המלאכים נגדו והוא רחוק מארץ ישראל, דהרי לא כתיב שבא לארץ כנען עד שכם, דכתיב (להלן לג, יח) "ויבא יעקב שלם עיר שכם אשר בארץ כנען", ולפי דעתי אין זה שום קושיא, דכיון דהיה הולך ובא לארץ ישראל - באו המלאכים של ארץ ישראל לקראתו לשמור אותו, דכיון דצורך ארץ ישראל הוא, והוא הולך לארץ ישראל, הדין נותן שיהיו לו שומרים מלאכי ארץ ישראל, לכל הפחות השמירה דבר שהוא תולה בהליכה, שלא יהיה לו מונע לבא לארץ ישראל, וזה מוטל על מלאכי ארץ ישראל, ומלאכי חוצה לארץ לשמור אותו שלא יגיע לו נזק אחר. ואין להקשות דאם כן מיד שיצא מבית לבן היה ראוי להיות באים כנגדו, דאין זה קשיא, דכיון דלא היה פטור מלבן עד שהקב"ה בא אל לבן ואמר לו "השמר לך" (לעיל לא, כד), ועדיין לא היה זה, לא נקרא שהיה הולך לארצו, כי שמא יהיה לו מניעה מלבן שלא יניח אותו לבא אל הארץ, עד שבא הקדוש ברוך הוא אליו ואמר לו "השמר לך" ויצא בשלום מן לבן ללכת אל הארץ - אז היה נקרא שבא לארץ, ואז באו מלאכי ארץ ישראל לקראתו, ולא קשיא מידי:

הרב שמואל רבינוביץ

נוהגים לקרוא בראש השנה בפרשת הגר וגירוש ישמעאל וכמה טעמים בדבר. אחד מהם על פי מה שכתוב בו "אל תיראי כי שמע אלוקים אל קול הנער באשר הוא שם." ובמדרש נאמר (בראשית רבה נג) "אמר רבי סימון קפצו מלאכי השרת לקטרגו. אמרו לפניו: רבון העולמים אדם שהוא עתיד להמית את בניך בצמא אתה מעלה לו באר? אמר להם: עכשיו מה הוא, צדיק או רשע? אמרו לו: צדיק. אמר להם: איני דן את האדם אלא בשעתו". מדברי תז"ל אלו עולה שאין דנים את האדם אלא כפי מצבו באותה שעה. על דרך זה אנו מבקשים שידונו אותנו לפי מצבנו עתה ביום הדין, כאשר אנו בהתעוררות תשובה ומרבים בתפילה. לכאורה, הרי בבן סורר ומורה נאמר להיפך (סנהדרין עא, ב), שאמנם עכשיו אינו במצב של חיוב מיתה אולם הוא נהרג על שם סופו. מדוע כלפיו אין אומרים 'באשר הוא שם' לפוטרו ממיתה?

ופירשו, ששונה דין ישמעאל לפי שבכה באותה שעה, שנאמר: "וישמע אלקים את קול הנער", ויש כח מיוחד לבכי לעורר 'עת רצון', לעומת בן סורר ומורה שאיננו שומע ואינו איכפתי. וזה ענינו של היום הזה "ראש השנה" להתעורר ולבקש על חיינו. בכח התפילה והדמעות זוכים שדנים אותנו לפי מצבינו באותה השעה ולא על פי מעשינו בעבר ובעתיד. חז"ל אמרו: שערי דמעות לא ננעלו. בכח הדמעות נפתחים כל השערים וזוכים לטוב ולברכה.

מסופר שפעם לפני תקיעת שופר בבית מדרשו של הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע לא הצליחו להוציא קול שופר. הרים הברדיטשבער את השופר וקרא: נוהגים לשטוף את השופר כדי שייצאו הקולות. מן השמים רוצים שנשטוף אותו בדמעות, וגעו כל העם בבכייה.

עוד מסופר על ילדים יהודיים רכים שנקרעו מחזיק הוריהם ונחטפו לצבא הרוסי להיות קנטוניסטים בשירות הצאר. בלילה הראשון במחנה ישבו הילדים יחדיו, המומים, עצובים. קם אחד מהם ואמר: אנחנו בצרה גדולה, מה עשו הורינו בשעת צרה? אמרו תהילים. גם אנחנו נאמר תהילים. אבל אין לנו תהילים, ואנו לא זוכרים כלום, אבל את המנגינה של תהילים כולנו זוכרים, בואו ונצעק את המנגינה. וכך התחילו לצעוק בקול ובבכיות את מנגינת הילדים הנצחית של חברת תהילים "שיר המעלות אל ה' בצרתה לי קראתי ויענני, ה' הצילה נפשי", ותעל שוועתם השמימה.

וזה- פירשו צדיקים- תקיעת שופר. נחטפנו, שכחנו את המילים, איבדנו את השפה, אנחנו יכולים רק לנגן את הצעקה ואת הכאב של "קולי שמעת אל תעלם אזנך לרווחתי ולשוועתי."

הרה"ק רבי הערש מפארצובה זי"ע שהיה עובד ה' מופלא ושליח הציבור בחצרות פשיסחא, קאצק, גור ואלכסנדר, נסע בצעירותו אל הרבי מלובלין זי"ע. היו אלו שנותיו האחרונות של ה"חווה", והוא הפנה אותו לחבורת בני עליה שהסתובבו בצל בנו הרה"ק רבי יוסף מטורטשין זי"ע. אחרי פטירת החווה הסתופף רבי הערש בצל קדושת הרה"ק רבי יוסף מטורטשין זי"ע, בנו של החווה, שם החל לשמש כשליח ציבור.

לימים כשחסה בצל כנפיו של החידושי הרי"מ זי"ע, שאלו פעם החידושי הרי"מ זי"ע: האם תוכל לומר איזה דבר תורה מרבך הרה"ק רבי יוסף מטורטשין זי"ע? ויען רבי הירש ויאמר: דברי תורה איני זוכר, רק מעשה ומשל אספר.

פעם אחת לפני התקיעות הוא נכנס לבית המדרש, ואמר את הדברים הללו: תוכחה- לא אומר לכם, רק מעשה אספר לכם. בעיר אחת היה גביר אחד מוכר יין נכבד ותלמיד חכם, ורב העיר בא אליו פעם אחת לביתו לקידוש. מיותר לציין כי הגביר נתכבד מאוד בבוא הרב אליו, וקרא למשרתו להביא מהמרתף מהחבית האמצעית את היין המשומר כי היין הזה הוא טוב מכולם.

והנה עבר זמן רב, הגביר יושב ומשיח עם הרב בדברי תורה, ומשרתו לא בא חזרה. הגביר ביקש את סליחתו של הרב כדי שהוא בעצמו ילך למרתף להביא יין ולראות מה זאת.

בבואו למרתף נבהל לראות את ברזי החביות פתוחות, והיין נשפך כמים על הארץ. וכשבא חזרה מהמרתף בלב נשבר וצער גדול מההיזק שגרם המשרת. חיפש את המשרת, וימצאהו מונח שיכור כלוט, והוא עונה לו בשכרותו: "אני רוצה בעל הבית שלי שתוסיפו לי לשכר הוספה הגונה, כי משכורתי מעט לפי ערכי."

עד כאן סיפר הרבי, אמר ולא יסף.

ויהי בשמוע החידושי הרי"מ זי"ע את הדברים, אמר: "המשל הזה נאמר בחכמה נפלאה!" והוא מרמז על מה שנגרם על ידי האדם במשך ימות השנה, קלקולים והפסדים והוא במעשי גורם שהשפע יאבד ממנו ויתפזר למקום החיצונים... ומכל מקום הוא בשל: רוצה הוא העלאה במשכורת... בני, חיי, מזונני...

בראש השנה אנו מבקשים מהקב"ה שיראה אותנו באשר אנו שם. בכח דמעותינו ותפילותינו אנו זועקים ומבקשים שלא ידונו אותנו לפי עברינו ועתידינו. שלא יתייחסו אלינו חלילה כשיכורים כפי מנהגינו במשך השנה כולה לצערינו אלא כמעשינו בשעה זו.